

מדינת ישראל
משרד החינוך
מינהל חברה ונוער
אגף של"ח וידיעת הארץ

בעקבות הרב עמרם בלוי, ראש נטורי קרתא

בתי אונגרין, בית כנסת "קהל יראים", ישיבת "מאה שערים", "כיכר השבת", קולנוע "אדיסון", בית הרב קוק,
בית פרומין, משכן הכנסת הישן

"זה עניין של הרגשה, כשמרגישים שיש פרצה חדשה כנגד התורה, יוצאים לרחוב וצועקים חמס"

(הרב עמרם בלוי, מתוך: "[שיחת חולין עם הרב עמרם בלוי](#)", דבר, 30.1.1959)

מאה שערים ו"כיכר השבת", מתוך: ויקיפדיה

מאת: **צביקי תמרי**

עיבוד ועריכה: **רונית בין**

עריכה לשונית: **אפרת חבה**

תשע"ז, 2017

רחוב הנביאים 30, בניין ארלדן ירושלים, 91911, טל': 02-5603190/1, פקס': 02-5602054
אגף של"ח וידה"א – inbalba@education.gov

קובץ זה מכיל קישורים גם לאתרים חיצוניים לאתרי משרד החינוך.
תוכן אתרים אלו, לרבות הפרסומות שבו, הוא באחריות בעלי האתרים ואינו באחריות משרד החינוך.

פנימי, לא להפצה

בעקבות הרב עמרם בלוי, ראש נטורי קרתא

בתי אונגרין, בית כנסת "קהל יראים", ישיבת "מאה שערים", "כיכר השבת", קולנוע "אדיסון", בית הרב קוק, בית פרומין, משכן הכנסת הישן

"זה עניין של הרגשה, כשמרגישים שיש פרצה חדשה כנגד התורה, יוצאים לרחוב וצועקים חמס"

(הרב עמרם בלוי, מתוך: "שיחת חולין עם הרב עמרם בלוי", דבר, 30.1.1959)

עמרם בלוי (בלויא, 1894-1974) ייסד את קבוצת **נטורי קרתא** והנהיגה. פירוש שם הקבוצה הוא

"שומרי העיר", והוא משקף את האידאולוגיה של הקבוצה, שאינה מכירה במדינת ישראל הציונית והטוענת כי לומדי התורה ומקיימייה הם המגנים על התושבים ולא המדינה. רוב חברי הקבוצה בישראל מתגוררים בשכונת מאה שערים.

בלוי נולד, גדל ופעל בירושלים. את פעילותו הציבורית החל כבר בהיותו בן עשרים בוועד העיר של העדה החרדית, היה זה בתחילת תקופת המנדט הבריטי.

בלוי ארגן בירושלים הפגנות נגד חילול שבת והתנגד נחרצות למדינת ישראל:

הרב עמרם בלוי,
מתוך: קשתות

פעמיים בתקופת המדינה לבשתי שק: פעם אחת בתקופת גזרת גיוס הבנות – שאז לבשתי שק, הלכתי עד לשוק מחנה-יהודה וחזרתי ל"קהל

יראים", עם עוד יהודי אחד שהלך אתי. הפעם השנייה הייתה כשהציונים פרסמו שהולכים לעשות "עדלידע" – "קרנבל" בפורים בחוצות ירושלים. הלבשנו עשרה יהודים בשקים ויצאנו מ"קהל יראים" לעבר מאה-שערים, ועברנו את כל רחוב יפו עד לכיוון רחוב מלכי ישראל, וכבר הלכנו בחזרה למאה-שערים, ואז הופיעה המשטרה

ואסרה אותנו. (מתוך: **אתר כיכר השבת**).

מסלול הסיור עוקב אחר דמותו המרתקת, אך השנויה במחלוקת, של הרב בלוי ואחר העדה החרדית, המוסיפה צבע רב לרוח המיוחדת העוטפת את ירושלים. המסלול עובר בבתי אונגרין, בבית הכנסת "קהל יראים", בישיבת "מאה שערים", ב"כיכר השבת", בקולנוע "אדיסון" ובבית הרב קוק ומסתיים בבית פרומין ובמשכן הכנסת הישן.

פרטי המסלול

משך זמן המסלול: כ-3 שעות (ללא הנסיעה).

אורך המסלול: 3 ק"מ.

נקודת התחלה: כניסה לשכונת בתי אונגרין מכיוון רחוב שבטי ישראל.

נקודת הסיום: בית פרומין, רחוב המלך ג'ורג' 24.

מגבלות: אין.

דגשי בטיחות: יש לנקוט משנה זהירות בחציית כבישים ובחציית נתיב התנועה של הרכבת הקלה ברחוב יפו.

דרגת קושי: קלה, בר נגישות.

ציוד מיוחד: לבוש צנוע.

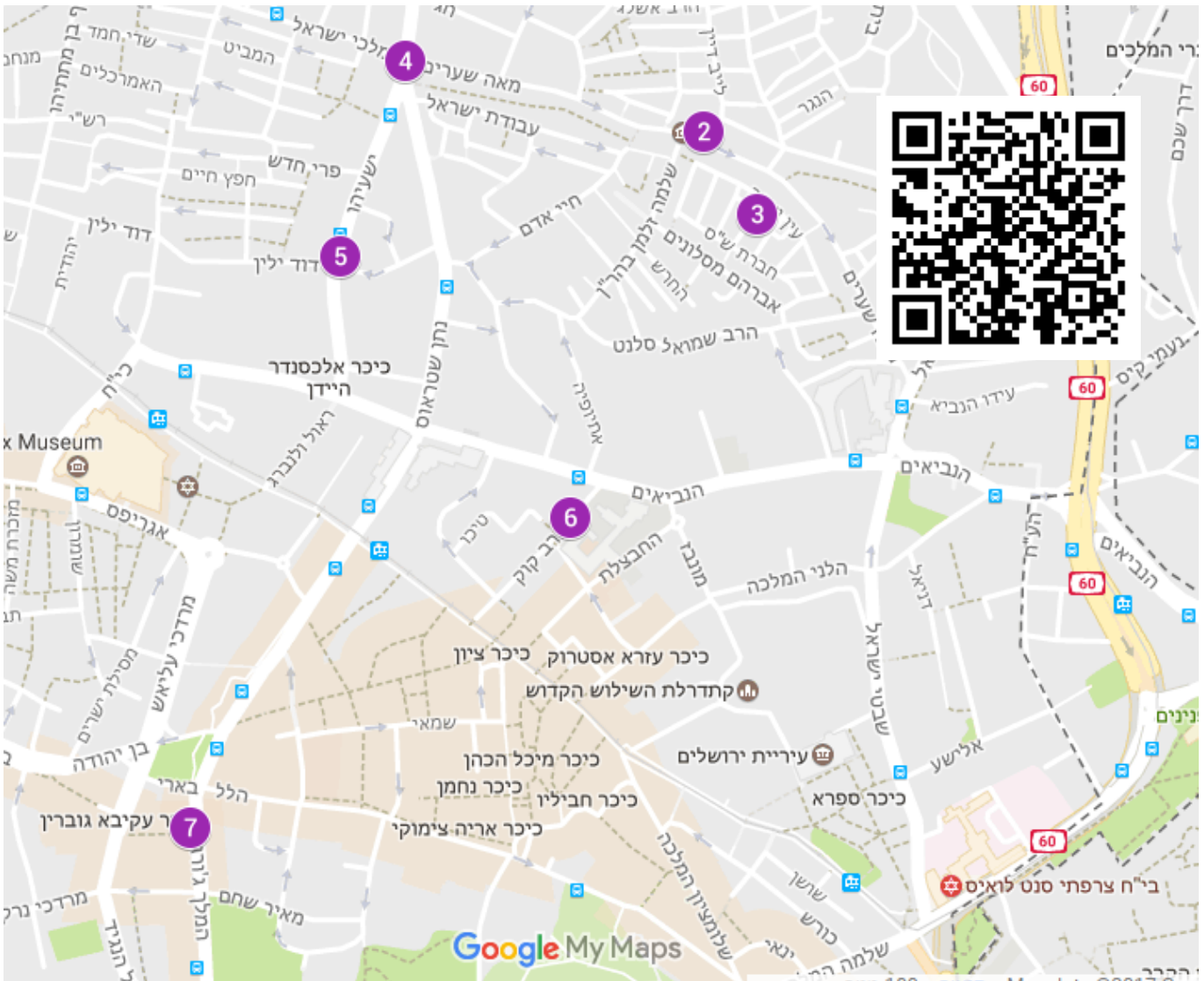
אתרים בתשלום: אין. אם מעוניינים להיכנס לבית הרב קוק, הכניסה בתשלום.

תיאור ההליכה במסלול

המסלול מתחיל בכניסה **לבתי אונגרין (1)** מרחוב שבטי ישראל 24, מול הכנסייה הרומנית. נצעד דרומה ברחוב שבטי ישראל ונפנה לכיוון צפון-מערב (ימינה) לרחוב מאה שערים. נעלה במדרכות הצרות אל בית כנסת "**קהל יראים**" (2) שברחוב מאה שערים 57. נמשיך ללכת כעשרים מטר ונפנה דרומה (שמאלה) לרחוב הרב בהר"ן. מיד, יתגלה משמאלנו שער כניסה לשכונת מאה שערים. ניכנס בשער ונצעד ברחוב עין יעקב מזרחה. לאחר 50 מטר, הרחוב נעשה צר ומתחיל שוק מאה שערים. לאחר חנות הספרים "עין יעקב", נבחין בסמטה מצפון לנו (ימין). בקצה הסמטה נמצא מבנה **ישיבת מאה שערים (3)**, ברחוב ישועות יעקב 1. נשוב על עקבותינו לרחוב מאה שערים. מומלץ להסתובב מעט ברחובות השכונה המיוחדת הזו ולצאת ממנה בשער אחר. נלך ברחוב מאה שערים מערבה כ-200 מטרים עד לצומת סואן שבו מעברי חציה אלכסוניים, במפגש הרחובות מאה שערים ומלכי ישראל, זוהי "**כיכר השבת**" (4). מהכיכר נעלה דרומה אל מה שהיה **קולנוע "אדיסון"** (5), ברחוב ישעיהו 14. נמשיך דרומה ברחוב ישעיהו עד פינת רחוב הנביאים, שם נפנה מזרחה (ימינה) ונתקדם עד פינת רחוב הרב קוק. נרד ברחוב הרב קוק דרומה (ימינה) וניכנס לסמטת הולכי הרגל אל **בית הרב קוק (6)** ברחוב הרב קוק 9. משם נפנה מזרחה (שמאלה) לרחוב אג"ן, רחוב צר שמתעקל דרומה ושמוביל לרחוב יפו. נחצה את פסי הרכבת הקלה לעבר "**כיכר ציון**" ונפנה לכיוון דרום-מערב (ימינה) במעלה מדרחוב בן-יהודה. בקצה המדרחוב, ברחוב המלך ג'ורג', נפנה דרומה (שמאלה) ונלך **לבית פרומין (7)** ברחוב המלך ג'ורג' 24.

מפת המסלול

מתוך: גוגל המפות שלי

[שכונת בתי אונגריין](#), צילום: שיק קיס ויקיפדיה

שכונת בתי אונגריין (1), רחוב שבטי ישראל 46 (מול הכנסייה הרומנית) "באותם הימים עשה יצחק בבתי אונגריין, במערבה של ירושלים, שאצל מאה שערים ובית ישראל, ששם כחמישה עשר בתים גדולים ובהם שלש מאות דירות לבני הכולל, שדרים שם שלוש שנים חליפות חינוס, ופעמים יותר מכך, לפי רצון הנדיב והממונים מנהלי הכולל. כל הבתים דומים זה לזה, ושני חדרים לכל דירה, ומקצוע קטן שהנשים מבשלות שם את תבשיליהן. וחצר

גדולה מרוצפת אבנים מהלכת בין שורה של בתים לחברתה, ושם בור המים. כשם שהבתים שווין זה לזה כל יושביהם שווין. כולם אנשים של צורה שומרי תורה ומצוות, שעובדים את בוראם מתוך בטן מלאה. ואינם מוותרים לשום אדם לא בענייני עצמם ולא בענייני שמים, וכל אדם שאינו כמותם נפרעים ממנו על ידי רדיפות ובזיונות וחרמים ומניעת חלוקה וגירושין". (ש"י עגנון, **תמול שלשום**)

[הפגנה בבתי אונגריין](#), יוטיוב

שכונת [בתי אונגריין](#) נוסדה בשנת 1891 כחלק ממפעל היציאה מהחומות, והיא הייתה חלוצת שכונות הכוללים. בשנת 1890, קרא [הרב שמואל סלנט](#), רבה של קהילת האשכנזים, להקים שכונות מחוץ לחומות עקב הצפיפות הרבה שהייתה בעיר העתיקה. כולל "שומרי החומות" העשיר רכש קרקע סמוך לשכונת מאה שערים ובנה את שכונת אונגרישע הייזער (בתי הונגרים), שיועדה ליהודים עניים

יוצאי הונגריה, הן פרושים (מתנגדים) הן חסידים, ולכן יש בה שני בתי מדרש גדולים.

השכונה ממוקמת סמוך לשכונת מאה שערים, לשכונת בית ישראל ולשכונת קריית שומרי אמונים. לאחר מלחמת השחרור, עבר הגבול עם ירדן בצמוד לבתי השכונה ממזרח. על אחד מגגות הבתים, אף הוצבה עמדה של צה"ל אשר צפתה אל "מעבר מנדלבאוס" ואל שכונת שייח' ג'ראח.

שכונת בתי אונגריין היא כור מחצבתו של עמרם בלוי. בה הוא נולד, גדל והתפתח וחי בה כמעט כל חייו.

בית כנסת "קהל יראים" (2), רחוב מאה שערים 57

בית כנסת "[קהל יראים](#)" הוא מרכז הרוחני של "קנאי ירושלים". עד היום, נמצא בבית הכנסת שלט המציין את מקום מושבו של עמרם בלוי. כבר מראשית פעילותו של בית הכנסת, הוא היה מרכז פעילותה של העדה

[בית כנסת "תורה ויראה"](#), מתוך: ויקיפדיה

החרדית, כפי שמעידות התקנות המתנוססות עד היום על קירותיו. המתפללים בבית הכנסת היו בעלי אופי קנאי ושמרני, והתקנות לא הותירו מקום לספק בשאלה מי מתאים להתפלל בבית הכנסת: "שלא לשלח את ילדיו לבתי הספר אשר החינוך שלהם הוא שלא על פי מנהגי ישראל סבא מחינוך הישן, בכלל זה המקומות שלומדים שם עברית". התקנות הגדירו גם את הלבוש הראוי למתפללים בבית הכנסת: "שלא ילבשו בני ביתו מלבושי פריצות מקטן ועד גדול", וכן התייחסו לשער הראש והפנים: "שלא להסתפר זקנו אפילו במספרים, ופאות הראש פחות מכשיעור, ושלא לגדל בלורית". בין החותמים על לוח התקנות היה עמרם בלויא, ושמו מתנוסס עליו.

מתוך: [בחדרי חרדים](#)

בכל שנה.

כאשר התפלגו "[נטורי קרתא](#)" מהעדה החרדית, הם הקימו לעצמם מרכז חדש בשם "[תורה ויראה](#)". את המקום ניהל רבי אהרן קצנלבוגן, מן הרבנים המוכרים ביותר באותם ימים, שארגן וייסד את קבוצת "נטורי קרתא" עם הרב עמרם בלוי. כיום משמש המקום רק כולל אברכים ותלמוד תורה. צאצאיו של עמרם בלוי עורכים במקום "טיש" לזכרו

[ישיבת "מאה שערים" \(3\), רחוב ישועות יעקב 1](#)

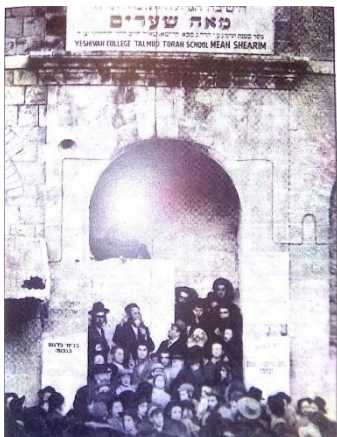
ישיבת "מאה שערים" היא אחד המעוזים של העדה החרדית והמקום שבו אהב עמרם בלוי לנאום. באזכרה שנערכה [לחפץ חיים](#) זצ"ל במקום, בא עמרם בלוי והפריע לאזכרה. כשזעמו עליו רבני העדה החרדית, טען להגנתו כי "הפריע רק לרב קוק". המשטרה הבריטית נאלצה לאבטח את האזכרה

ולהפריד בין היהודים במקום. בעיתון העדה החרדית נכתב בעקבות כך: "החברים: ר' עמרם ברש"י ור' לייבל בלויא ור' שמעון קדיש נ"י, הוצאו

הישיבה היום,
צילום: צביקי תמרי

מלהיות חברים באגודת ישראל בעד הפרעה בשעת הספד של הגאון הצדיק בעל חפץ חיים זיע"א" (קפלן קימי, [התפתחותם של מעגלי היבדלות בקרב חרדים קנאים](#), עמ' 24).

הישיבה נוסדה כ-11 שנים לאחר ייסוד שכונת מאה שערים ונועדה לשמש תלמוד תורה לילדי השכונה. מאז הקמתה, הייתה למרכז הרוחני של השכונה. הקומה הראשונה יועדה לתפילה, ובקומה השנייה שכן בית מדרש. בקומה השנייה מצוי בית כנסת ובו ציורים מרהיבים של האמן החרדי [יצחק בק](#), מעבודות האמנות המרשימות שנוצרו בארץ. כיום, המבנה משמש את ילדי הגנים ואת כיתה א'

הרב עמרם בלוי נואם למרגלות הישיבה (קרואיס משנתו של רבי עמרם, עמ' 78)

[סיור במאה שערים](#), יוטיוב

בלבד, ואילו הישיבה עברה לשכונה סמוכה. ליד הישיבה נמצא בית הכנסת "ישועות יעקב" ולידו [ה"שטיבלאך"](#) – מערכת חדרים המשמשים חדרי תפילה.

["כיכר השבת"](#) (4), מפגש הרחובות מאה שערים, מלכי ישראל, יחזקאל וישעיהו

[חרדים מנסים לעצור משחק](#), שנת 1932, מתוך: [ויקיפדיה](#)

צומת "כיכר השבת" הוא צומת תנועה מרכזי בלבן של השכונות החרדיות המרכזיות. ממזרח לו מאה שערים וממערב לו שכונת גאולה. שמה של הכיכר נגזר מהיותה לאורך שנים מוקד של הפגנות חוזרות ונשנות על קדושת השבת בירושלים.

הפגנות החרדים על קדושת השבת התחילו בקצה הנגדי של השכונה, במגרש הכדורגל של ["מכבי חשמונאי](#)

[ירושלים](#)" שנבנה סמוך לשכונות החרדיות מאה שערים ובית ישראל. משחקים רבים נערכו במגרש בשבת והם עוררו את מחאת החרדים. הבריטים שיתפו פעולה עם היישוב בכל הקשור לתרבות הספורט, ומחאות החרדים לא הועילו והם התחילו יוצאים להפגנות:

[כיכר השבת](#), מתוך: [ויקיפדיה](#)

בימים ההם היה העסק עם הכדורגל... איפה שנמצא היום רחוב שמואל הנביא היה אז כיכר שהיו משחקים בה כדורגל. בשבת היו באים מאות ואלפים אנשים עם כלי רכב תוך כדי שאר חילולי שבת, וכשצעקו שם גול היו שומעים את זה עד פה. קול ההמולה של החילול שבת היה עד אין שיעור. היהודים החרדים אשר היה להם צער גדול על חילול

השבת הנורא שחרג מן הרגיל, לחמו קשות נגד זה, והיו הרבה אסירים. (עמרם בלוי, בתוך: קרויס יואליש, [משנתו של רבי עמרם](#), עמ' 32-33)

הגורם השני שעורר את המאבקים על השבת היה הפעלת בית החרושת של ["תנובה"](#) בירושלים. בשנות השלושים של המאה ה-20, עברה מחלבת תנובה מאזור מחנה יהודה לרחוב יחזקאל 11, בסמוך לכיכר השבת, בבית שבו ממוקם היום בנק דיסקונט. תנועת המשאיות שהביאו כדי חלב למחלבה במהלך השבת עוררה את זעמם של תושבי השכונה. במיוחד גבר החיכוך בזמן מאורעות תרצ"ו-תרצ"ט (1929-1926) כאשר לא הגיעה סחורה ערבית, והמחלבה הואשמה בחילול שבת ביודעין. בשבת, רחובות השכונה הם כעין מדרחוב, וכמות עצומה של תושבים נעים הלוך ושוב בכבישים. הרכבים של תנובה נאלצו לפלס דרך בין המון אדם שלא היה שבע רצון מעצם נסיעתם.

כאמור, שכונת מאה שערים שכנה על קו התפר עם השכונות הערביות ממזרח. במלחמת העצמאות, יצא כעסה של העדה החרדית על נסיעות רבות באזור בשבת, כולל נסיעות שלא היה בהן צורך מבצעי. כבר בהפוגה הראשונה מהקרבות, ביולי 1948, הפגינו בכיכר נגד חילול השבת.

קולנוע "אדיסון" (5), רחוב ישעיהו 14

קולנוע "אדיסון", 1936, בתוך: על המקום

קולנוע "אדיסון" המפורסם היה האולם המפואר ביותר בירושלים בימי המנדט הבריטי ובימי ראשית מדינת ישראל. באולם זה הופיעו טוסקניני, פאריד אל אטרש ועוד רבים מענקי התרבות העולמיים. קולנוע "אדיסון" היה לאחד הסמלים המפורסמים ביותר במאבקי השבת של עמרם בלוי.

בשל סמיכותו לשכונות החרדיות, הוא היה כתובת להפגנות והחרדים כילו בו את זעמם (הוצת פעמיים).

ב-1931, נחתם הסכם "אי חילול שבת" עם הנהלת קולנוע זה ועם הנהלות שני בתי קולנוע אחרים, וסוכם על סכום קנס למי שמפר אותו. בגלל הביקוש הרב, החליטו בתי הקולנוע להקדים את מכירת הכרטיסים לשבת עצמה, על-אף שההקרנה התקיימה כמוסכם רק במוצאי שבת. החלטה זו עוררה סערה רבתה בציבור החרדי. עמרם בלוי נהג להתייצב בשבת אחר הצהריים בפתח הקולנוע, לתחוב ראשו לקופת הכרטיסים ולא להוציא אותו משם, אפילו כשהלמו בו פעם אחר פעם, וכל זה כדי למנוע את מכירת הכרטיסים שהיא חילול שבת.

צחוק הגורל הוא שלאחר שהקולנוע ננטש, קנו חסידי סאטמר, הקיצוניים ביחסם למדינת ישראל, את האזור, וקריית המגורים הממוקמת בו משמרת את הצורה המקורית של הבניין.

בית הרב קוק (6), רחוב הרב קוק 9

הרב אברהם יצחק הכהן קוק היה ידוע בפתיחותו כלפי החלוצים שפרקו עול תורה, ובשל כך עורר עליו את קנאת קנאי ירושלים. בשנת 1918, לאחר 15 שנה של פעילות פוליטית, ביקש לייסד הסתדרות אשר תאגד בתוכה את כל היהודים שומרי התורה אשר אוהדים את המפעל הציוני. להסתדרות שהקים קרא בשם "**דגל ירושלים**". בשנת 1919, עם החלת המנדט הבריטי על ארץ ישראל, נענה הרב קוק להצעה לכהן כרב העיר ירושלים. בשנת 1921 הקים את הרבנות הראשית לארץ ישראל.

בית הרב קוק, מתוך:

ויקיפדיה

הקמת מוסד הרבנות הראשית כחלק ממוסדות השלטון הייתה דגל אדום בעיני העדה החרדית ובעיני עמרם בלוי והם סירבו להשלים עם

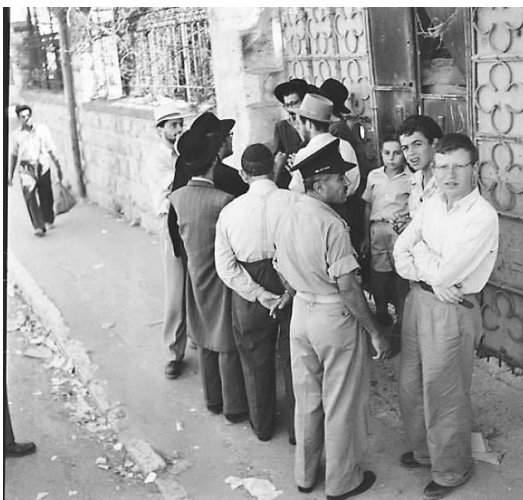
המעשה ונאבקו קשות עם הרב קוק. כאשר הגיע הרב קוק לחנוך את שכונת עץ חיים, הפריע לו בלוי וצעק "רשע! תרד!" (שלמה גורן [תשע"ג]), **בעוז ותעצומות**, תל-אביב: ידיעות אחרונות, ספרי חמד, עמ' 66). כך קרה גם באזכרה שנערכה לחפץ חיים זצ"ל בישיבת מאה שערים.

כשרצה בלוי לתאר את גדולתו של רבו, רבי מאיר העליר, אמר עליו: "הוא היה קנאי גדול. הוא פרסם כרוז נגד האדמור מגור כשהלך לקוק: ... כשהלך לבקר את קוק, יצא ר' מאיר בכרוז: 'אברהם אברהם לגזירה שווה, לא לחינם הלך זרזיר אצל העורב, אלא מפני שהוא מינות'" (קרויס יואליש, **משנתו של רבי עמרם**, עמ' 51).

בספר זה, מובאים דבריו של עמרם בלוי המציגים את יחסו לרב קוק:

אז עשו הציונים חוקת הקהילות – ועד הלאומי. הרב שלהם היה קוק. הוא היה מקולקל... לא היה לי עסק אתו אבל ראיתי חיבוריו ודרכיו, כל גדולי ישראל כאן ובחו"ל יצאו נגדו בחריפות. מקודם שימש כהרב של יפו, וכבר אז התנגדו לו רבני יפו... פעם באו לכאן גדולי משחקי כדורגל, וכתב להם "בואכם לשלום מלאכי השרת", והלכתי אני ובן אחי, יעקב בלוי, והוצאנו כרוז נגדו "עולם חשך וצלמוות". אני זוכר שהיה כתוב שם "כחזיר נובר באשפתות". הלכו רבניהם ועשו חרם נגדי ונגד יעקב בלוי... כאן היה קיים "חנוך לנער", חברה לילדים, וזה היה נמנה על מחננו, אינני זוכר על איזה סיבה, אבל הם הוציאו איסור על חנוך לנער, שאסור לילך לשם. האיסור הוציאו הרבנים של קוק, ואני הלכתי והוצאתי כרוז נגדו, תחת השם "מפי עוללים ויונקים", וחתמו על זה שישה ילדים... היה כאן מלחמה גדולה נגד קוק. ראשית היה רב ראשי של הציונים וחיזק את עמדת הציונים. ושנית היה, שבעצמו כתב דברים לא טובים... הוא כתב דברי אפיקורסות... הוא עשה ספר אורות מאופל, ושמה יש אפיקורסות. (שם, עמ' 79, 99, 131-145)

בית פרומין (7), רחוב קינג ג'ורג' 24

26.7.1955: **מאה שערים: בחירות לכנסת השלישית, רב עמרם בלוי קורא שלא להצביע.**
מתוך פייסבוק

לשני נושאים מעולמו של עמרם בלוי אנו מתוודעים בבית פרומין – האחד קשור בתפיסת עולמו והשני בחייו האישיים. בית פרומין היה משכנה הראשון של כנסת ישראל. הרב עמרם בלוי קרא להחרים את הכנסת ולא להשתתף בבחירות לה, ולא רק לכנסת קרא לא להצביע, אלא לכל ארגון שדבק בו ריח ממסד ציוני, ובכלל זה גם למוסדות אגודת ישראל.

בבניין זה ישבו כמה משרדי ממשלה, הבולט שבהם משרד הדתות. כאן ישבו בתי הדין הרבניים ובית הדין הגדול לערעורים.

בשנת 1963, התאלמן בלוי מאשתו הראשונה, אם ילדיו,

הינדה ובר. הוא ביקש לשאת לאישה את הגיורת המפורסמת **רות בן דוד**, גיורת שהייתה מעורבת קודם לכן בהיעלמות הנער **יוס'לה שוכמאכר**. ראשי העדה החרדית כלל לא אהבו את הרעיון וטענו כי לא ראוי לאדם במעמדו לשאת גיורת לאישה. הנישואין של השניים התעכבו מעל לשנתיים, כפי הנראה בשל חילוקי דעות בין השניים לבין בית הדין של העדה החרדית. "חוצפדיקע שמוצדיקע גיורת", חצופה

מלוכלכת גיורת, כונתה הגברת בעיתונות החרדית, ובמשך תקופה ארוכה היה סיפורם נחלת כלל אמצעי התקשורת. בפעם הראשונה בחייו, בגיל 70, נאלץ עמרם בלוי לגלות מעירו ומשכונתו ולהעתיק את מגוריו לבני ברק, זאת בשל נישואין אלו.

ביבליוגרפיה מומלצת

- בלויא, רות (1979), **שומרי העיר**, ירושלים: עידנים.
- פרידמן, מנחם (תשנ"ה), "נטורי-קרתא' והפגנות השבת בירושלים ב-1948-1950: רקע ותהליכים", בתוך: אבי, בראלי (עורך), **ירושלים החצויה 1948-1967; מקורות, סיכומים, פרשיות נבחרות וחומר עזר**, ירושלים: יד בן-צבי, עמ' 224-240.
- פרידמן, מנחם (תשס"ה), "פסקוילים ומודעות קיר בחברה החרדית", בתוך: ניצה, בהרוזי-ברעוז וגניה, דולב (עורכות), **פסקוילים: מודעות קיר וכרזות פולמוס ברחוב החרדי**, ירושלים: מוזאון ישראל ויד יצחק בן-צבי.
- קפלן, קימי (תשע"א), "התפתחותם של מעגלי היבדלות בקרב חרדים קנאים: עמרם בלוי כמקרה מבחן", **ציון**, עו, עמ' 179-218.
- קרויס, יואליש (תשע"ב), **משנתו של רבי עמרם**, ירושלים.

קישורים אינטרנטיים נוספים

- [הריאיון שלא פורסם עם הרב עמרם בלוי, כיכר השבת.](#)
- ["חוצפדיקע שמוצדיקע גיורת" הפרשה של נישואי עמרם בלוי ורות בן-דוד](#), קימי קפלן, קובץ PDF.
- [מחלת "תנובה" ירושלים, 80 שנות עשייה](#), קובץ PDF.
- ["נטורי קרתא" והפגנות השבת בירושלים ב-1948-1950 – רקע ותהליכים](#), מנחם פרידמן, מט"ח.
- [סיפור אהבה חרדי, קשתות.](#)
- [תגובת הרבנים החרדים והחרם.](#)
- [תורה ויראה – סיור החודש](#), איגוד בתי הכנסת העולמי.